

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

lipiec-sierpień-wrzesień

Nr 44/2
(3/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIĘKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walenty GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 | e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Ksiądz dr Marek Kozera

Spis treści

Artykuły

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata*. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część I) | 21

FILIP CIEPŁY *Normatywna koherencja prawa i moralności* | 38

DOMINIK TYRAWA *Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Uwagi na tle modelu bezpieczeństwa w polskiej Konstytucji* | 50

KONRAD DYDA *Urząd proboszcza i wikariusza w kodyfikacjach prawa Kościoła łacińskiego* | 60

ADRIAN ROMKOWSKI *Artykuł 256 § 1 kk w świetle wyrażonej w art. 42 ust. 1 Konstytucji zasady nullum crimen sine lege (certa)* | 72

JERZY NIKOŁAJEW *Kodeksowe uprawnienia skazanych i tymczasowo aresztowanych wynikające z realizacji wolności sumienia i religii. Norma prawna a praktyka* | 96

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Badawcza weryfikacja przestrzegania zasad prowadzenia oględzin w sprawach o zabójstwa w Polsce* | 121

MAŁGORZATA SZYDŁO-KALINKA *Nadzór kuratora sądowego jako jedno z możliwych zarządzeń sądu opiekuńczego* | 131

PAULINA LEDWOŃ *Problemy interpretacyjne związane z procesem powstania odrębnej własności lokalu z mocy prawa* | 148

MATEUSZ ANIOŁ *Interpretacja sprawiedliwości jako konfliktu* | 157

ANNA MARIA BARAŃSKA *Cesja umowy w prawie włoskim* | 166

ŁUKASZ CHYLA *Prawne aspekty klonowania ludzi w perspektywie regulacji międzynarodowych* | 177

ALEKSANDRA RUDKOWSKA, PATRYCJA FIGUŁA *Rola sędziego w kształtowaniu polubownych metod rozwiązywania sporów w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego* | 196

ANNA MOSKAL *Analiza krytyczna rozszerzania zakresu podmiotowego i przedmiotowego klauzuli sumienia po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2015* | 212

PIOTR ARTUR OLECHOWSKI *Uwagi na temat Wojewódzkich Komisji do spraw orzekania o Zdarzeniach Medycznych w kontekście metod ADR* | 228

BARTŁOMIEJ ORAWIEC *Jakie wzory są chronione przez zarejestrowane wzory wspólnotowe w postaci obrazów przygotowanych przy wykorzystaniu programu komputerowego Computer Assisted Design (CAD)?* | 239

MAGDALENA STOPIAK *Nowe technologie a walka z oszustwami VAT* | 249

EWA KRUK *Kwestia dobrowolnego poddania się karze a niestawiennictwo oskarżyciela publicznego na rozprawę w trybie art. 46 § 2 k.p.k.* | 261

DAMIAN GIL *Nemo se ipse accusare tenetur a obecna sytuacja oskarżonego* | 271

AGNIESZKA KRAMEK *Uwalnianie nanoodpadów do środowiska – ryzyko, zagrożenia i aspekty prawne* | 285

PAULINA KOWALSKA *Błędne pouczenie sądu o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia a brak tej informacji* | 303

IWO JAROSZ *Krytyka instytucji kapitału zakładowego a Projekt Societas Unius Personae* | 316

JAKUB NIEMIEC *Uwagi na temat ładu korporacyjnego w Chińskiej Republice Ludowej* | 333

TOMASZ GUZIK *Zastosowania modelu homo oeconomicus w analizie ekonomicznej ugody administracyjnej (art. 114 k.p.a.)* | 348

WALDEMAR ZADWORNY, STANISŁAW GEMRA *Ocena jakości usług w transporcie zbiorowym na przykładzie Miejskiego Zakładu Komunikacji Spółka z o.o. w Jarosławiu* | 366

Glosa

GRZEGORZ WOLAK *Samodzielność tytułu do dziedziczenia z ustawy przez dalszych następnych a odrzucenie spadku. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15* | 380

Recenzja

ARTUR LIS *Pavel Otmar Krafl, Polské provinciální synody 13.-15. století* | 397

Contents

Articles

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part I)* | 21

FILIP CIEPŁY *Normative Coherence of Law and Morality* | 38

DOMINIK TYRAWA *Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Comments on the background of the security model in the Polish Constitution* | 50

KONRAD DYDA *The ecclesiastical office of parish priest and vicar in codifications of latin Church* | 60

ADRIAN ROMKOWSKI *Article 256 § 1 of Polish criminal code in the perspective of constitutional principle nullum crimen sine lege (certa) in article 42.1 of the Constitution* | 72

JERZY NIKOŁAJEW *Codex rights of convicts and detainees resulting from the implementation of freedom of conscience and religion. Legal norm and practice* | 96

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Studies vetting the observance of rules for conducting forensic evidence by inspection in killing cases in Poland* | 121

MAŁGORZATA SZYDŁO-KALINKA *Supervision of a probation officer as one of the possible orders of the guardianship court* | 131

PAULINA LEDWOŃ *Interpretation problems related to the issue of the creation of a separate ownership of premises by virtue of law* | 148

MATEUSZ ANIOŁ *Interpretation of Justice as a Conflict* | 157

ANNA MARIA BARAŃSKA *Assignment of contract rights in Italian law* | 166

ŁUKASZ CHYLA *Legal aspects of human cloning under international regulations* | 177

ALEKSANDRA RUDKOWSKA, PATRYCJA FIGUŁA *Role of the judge in the forming of amicable methods of solving disputes in the light of provisions of the Code of Civil Procedure* | 196

ANNA MOSKAL *Critical analysis of the extension of subjective scope of conscience clause after the verdict of the Constitutional Tribunal from 7th October 2015* | 212

PIOTR ARTUR OLECHOWSKI *Comments on the Provincial Commission for the adjudication of Medical Events in the context of ADR methods* | 228

BARTŁOMIEJ ORAWIEC *What is the design protected by a CAD rendered Registered Community Design?* | 239

MAGDALENA STOPIAK *New technologies and the fight against VAT fraud* | 249

EWA KRUK *The issue of voluntary submission to penalty and non-appearance of the public prosecutor in the trial pursuant to Art. 46 § 2 of the Code of Criminal Procedure* | 261

DAMIAN GIL *Nemo se ipse accusare tenetur and the current situation of the accused* | 271

AGNIESZKA KRAMEK *Releasing nanowaste to the environment - risks, threats and legal aspects* | 295

PAULINA KOWALSKA *Erroneous court instruction on admissibility, date and manner of lodging an appeal and lack of this information* | 303

IWO JAROSZ *Critical approaches to share capital and the draft Societas Unius Personae Regulations* | 316

JAKUB NIEMIEC *Remarks on corporate governance in People's Republic of China* | 333

TOMASZ GUZIK *Applications of homo oeconomicus concept in economic analysis of Polish administrative agreement* | 348

WALDEMAR ZADWORNY, STANISŁAW GEMRA *Evaluation of public transport service quality based on Municipal Transport Company "Private Limited Company in Jarosław"* | 366

Gloss

GRZEGORZ WOLAK *Independence of the statutory inheritance right by remoter descendants and rejection of inheritance. Gloss to the decision of the Supreme Court of 15 June 2016, II CSK 529/15* | 380

Review

ARTUR LIS *Pavel Otmar Krafl, Polské provinciální synody 13.-15. století* | 397

Damian Gil

Nemo se ipse accusare tenetur a obecna sytuacja oskarżonego

Nemo se ipse accusare tenetur and the current situation of the accused

I. Wstęp

Oskarżony to niewątpliwie główna postać postępowania karnego. Bez niego sądowe postępowanie rozpoznawcze nie miałyby najmniejszego sensu, co wyraża sam ustawodawca w treści art. 17 § 1 pkt 1, 2 i 5 k.p.k.¹ Po ostatnich nowelizacjach Kodeksu postępowania karnego, zmieniono definicję legalną oskarżonego, co było koniecznym następstwem zmian w trybie inicjowania tzw. skazania bez przeprowadzenia rozprawy. *De lege lata* w świetle art. 71 § 2 k.p.k. za oskarżonego uważa się osobę, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osobę, co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania. Już na poziomie wykładni językowej można stwierdzić, że sytuacja oskarżonego jest niekorzystna i w dodatku stygmatyzowana formalizmem procesowym, którego wynikiem ma być ustalenie odpowiedzialności karnej rzeczywistego sprawcy przestępstwa. Należy przy tym pamiętać o zasadach: domniemania niewinności i prawdy materialnej, które gwarantują oskarżonemu szereg uprawnień, w tym do nie przesądzania, np. medialnego o wyłącznej winie konkretnego oskarżonego. S. Wałtoś słusznie zauważył, że – „Społeczeństwo karmione informacjami o groźnych przestępstwach kształtuje swoją opinię na podstawie obrazu malowanego przez media. Wierzy zatem, że często popełnia się zabójstwa (skoro tyle się o nich pisze, to z pewnością są często popełniane...), że masowa jest pedofilia, a na co drugim

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.), dalej jako k.p.k.

rogu ulicy czyha rozbójnik”². Nieprawdziwe informacje medialne lub przekazywane tzw. pocztą pantoflową, mogą stać się przegraną oskarżonego w takim sensie, że rezygnuje on z prawa do obrony, ma poczucie skazania bez konieczności prawomocnego wyroku, krótko mówiąc czuje się przegrany. Proces karny, który toczy się z poszanowaniem zasady domniemania niewinności i prawdy materialnej nie stwarza sytuacji skazania bez konieczności przeprowadzenia procesu. W świetle obowiązujących przepisów, oskarżony nie musi wykazywać żadnej inicjatywy w toczącym się procesie. Wyrażona w art. 74 § 1 k.p.k. zasada *nemo se ipse accusare tenetur* – oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść – może być odczytywana jako zaprzeczenie kontradiktoryjności procesu karnego. Proces w pełni kontradiktoryjny ma miejsce wówczas, gdy strona bierna odpiera zarzuty oskarżenia, wprowadza do procesu dowody odciążające, aktywnie uczestniczy w postępowaniu dowodowym. Ustawodawca nowelą z 27 września 2013 r.³ podjął próbę wprowadzenia modelu w pełni kontradiktoryjnego, który po krótkim okresie obowiązywania został zniesiony nowelą z 2016 r.⁴ Ponadto w świetle art. 374 § 1 k.p.k. oskarżony ma prawo brania udziału w rozprawie, a zatem większość procesów może się toczyć bez udziału oskarżonego i jego obrońcy. Tym samym wyrażona w tytule niniejszego artykułu zasada, czyni z oskarżonego uprzywilejowanego uczestnika procesu, przydając mu szeroki wachlarz uprawnień, z których bez żadnych konsekwencji może nie skorzystać. Powstaje zatem pytanie i jednocześnie problem prawny – czy taki model rozstrzygania o odpowiedzialności karnej sprzyja w dotarciu do prawdziwych ustaleń faktycznych?

II. Prawo do milczenia

Strona bierna, nie korzystająca z pomocy obrońcy jest w zasadzie zwolniona z aktywnego uczestniczenia w sądowym postępowaniu rozpoznawczym. Jak już wcześniej wspomniano przepisy legitymizują oskarżonego do wielu czynności procesowych (korzystnych z punktu widzenia jego interesów), lecz z wyłączeniem przymusu i sankcji za brak realizacji przydanych uprawnień. Oskarżony

² S. Waltoś, *Domniemanie niewinności w świecie mediów*, [w:] I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana prof. E. Skrętowiczowi*, Lublin 2007, s. 477.

³ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247).

⁴ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437).

nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (*Nemo se ipse accusare tenetur*) [art. 74 § 1 k.p.k.] to konsekwencja respektowania zasady domniemania niewinności.⁵ Milczenie nie zawsze wyraża aprobatę, przyzwolenie, godzenie się z zarzutami oskarżenia. Należy pamiętać, że obowiązek udowodnienia winy oskarżonego spoczywa na oskarżycielu, natomiast „prawdziwe ustalenia faktyczne”, stanowiące podstawę wszelkich rozstrzygnięć są fundamentalnym zobowiązaniem składu orzekającego. Zatem przyzwolenie ustawodawcy na milczący udział oskarżonego lub jego nieobecność (art. 374 § 1 k.p.k.) stanowi konsekwencję podziału innych obowiązków procesowych. Zakładając rozwiązanie przeciwne, mielibyśmy sytuację dość nietypową, gdzie oskarżony ewidentnie winny zarzucanego mu czynu - na siłę dowodzi swej niewinności lub sam siebie konsekwentnie obwinia. Jeszcze pod rządami k.p.k. z 1969 r.⁶ Z. Sobolewski pisał – „Oskarżony, przeciwnie, dąży najczęściej do ukrycia całej prawdy lub jej części. Realizować to może w drodze kłamstwa albo przez milczenie. Przemilczenie prawdy – to może mniej efektywny sposób obrony, lecz za to bezpieczniejszy. Konsekwentne bowiem przedstawianie fałszywej wersji zdarzenia jest trudne. (...) Ogólnie stwierdzić można, że odmowa złożenia wyjaśnień wygodniejsza jest dla oskarżonego niż kłamliwe przedstawianie faktów zwłaszcza wtedy, gdy dowody oskarżenia są słabe i nie wystarczają do skazania”⁷ Milczenie oskarżonego nie może być odbierane jako poddanie się bez walki, konkludentne przyznanie się do winy, uznanie wszystkich zarzutów oskarżenia. Z drugiej strony będzie rezygnacją z prawa do tzw. obrony materialnej. Na marginesie, zdarzają się sytuacje, gdzie obrońcy oskarżonego przejmują całą taktykę obrończą, sam oskarżony milczy, godząc się, aby inni zadbali o jego interesy w całym procesie karnym. W takim przypadku oskarżony nie korzysta z prawa do milczenia (art. 74 § 1 k.p.k.), ponieważ obrońcy działający na jego korzyść (art. 86 § 1 k.p.k.) dokonują czynności procesowych, tak jakby to czynił sam mocodawca. Należy zaznaczyć, że udział obrońcy w postępowaniu nie wyłącza osobistego działania w nim oskarżonego (art. 86 § 2 k.p.k.). Ryzyko skorzystania z tej normy jest jednak duże. Oskarżony może zupełnie nieświadomie pokrzyżować plany obrońców, w myśl starego porzekadła „mowa jest srebrem, zaś milczenie złotem”. Część obrońców

⁵ Zob. m.in. P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego – komentarz (Tom I)*, Warszawa 2011, s. 499; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005, s. 256.

⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.), dalej jako k.p.k. z 1969 r.

⁷ Z. Sobolewski, *Samooskarżenie w świetle prawa karnego (nemo se ipse accusare tenetur)*, Warszawa 1982, s. 73.

uważa, że są tak naprawdę ustami oskarżonych, ich sekretarzami i strażnikami interesów procesowych. Nie sposób nie zgodzić się z tym twierdzeniem. „Populacja” domniemyanych sprawców przestępstw nie należy do grupy inteligenckiej, wyróżniającej się znajomością podstaw wiedzy prawniczej. Wśród nich zdarzają się ludzie bardzo prości, nawet analfabeci, którzy oczekują i potrzebują fachowej pomocy obrońcy – przewodnika po tajnikach sformalizowanego procesu. Prawo do milczenia, w sytuacji gdy taki oskarżony nie ustanowił obrońcy lub nie przyznano mu obrońcy z urzędu, stanowi uwolnienie oskarżonego od czynności, którym i tak by nie podołał.

III. *Nemo se ipse accusare tenetur* a zasada domniemania niewinności

Norma z art. 74 § 1 k.p.k. ma silny związek z zasadą domniemania niewinności. Z czysto ludzkiego punktu widzenia – „winny się tłumaczy”, natomiast niewinny nie musi się bronić, ponieważ jest pewny, że do procesu nikt nie wprowadzi dowodu, który potwierdzi stawiany zarzut. O ludziach niesłusznie oskarżonych (vide *kazus Tomasza Komendy*) mówi się zazwyczaj dużo, nazywając ich ofiarami wymiaru sprawiedliwości. Powiązanie dyspozycji art. 74 § 1 k.p.k. z zasadą domniemania niewinności, stanowi konsekwencję modelu procesu karnego, w którym ustawodawca wyraźnie rozdziela funkcję orzekania, oskarżenia i obrony. Oczywiście milczenie oskarżonych (przy braku obrońcy) może okazać się niekorzystne dla orzekających i ich samych. Przy zaangażowaniu oskarżyciela domniemanie niewinności może stać się faktycznie domniemaniem winy i przyczynkiem do niesłusznego skazania. Zatem reguły z art. 74 § 1 k.p.k. nie należy traktować jako zasady „złotego środka”, który zabezpieczy oskarżonego przed pomyłkami wymiaru sprawiedliwości. Na postawiony problem należy zawsze spoglądać w trzech perspektywach: oskarżonego ewidentnie winnego zarzucanego mu czynu, sprawcy, którego wina budzi uzasadnione wątpliwości i niesłusznie oskarżonego (gdzie, nie ma żadnych dowodów przemawiających za jego sprawstwem).

W pierwszym przypadku skorzystanie z prawa do milczenia nie wydaje się korzystne. Oskarżony wprawdzie może z tego prawa skorzystać, bezdyskusyjnie obowiązuje zasada domniemania niewinności, ale faktycznie będzie to początek niekorzystnych decyzji dla oskarżonego. Przełamanie milczenia, poprzez przyznanie się do winy oskarżonego, to klucz do niższej kary i tym samym łagodniejszych skutków skazania. W literaturze podkreśla się, że – „Oskarżony,

który przyznaje się do winy w całości, ale i przeciwko któremu zebrano – bez przyczynienia z jego strony – materiał obciążający, utwierdza sąd w przekonaniu o winie i swymi wyjaśnieniami co najwyżej w niewielkiej mierze przyczynia się on do złagodzenia kary. Na łagodność sądu mogą częściej wpływać inne czynniki, takie jak wielkość szkody, okoliczności czynu, wiek sprawcy. Mogą być to czynniki istotniejsze niż samo przyznanie się w omawianej sytuacji”⁸. Bardzo istotna jest również skrucha oskarżonego. Należy pamiętać, że sąd przy wymiarze kary bierze pod uwagę „zachowanie się po jego popełnieniu” (art. 53 § 2 k.k.), zaś skrucha jest niewątpliwie elementem postępowania oskarżonego po popełnieniu przestępstwa. *De lege lata* w k.p.k. występują instytucje, które wprost wymagają przyznania się oskarżonego do winy.⁹ Wystąpienie z tzw. samoistnym wnioskiem o skazanie bez rozprawy można odczytywać jako faktyczne ograniczenie zasady domniemania niewinności (w sensie normatywnym dalej obowiązuje). W kontekście *nemo se ipse accusare tenetur* jest to prawne i faktyczne przerwanie milczenia, zaakceptowanie konsensualnego zakończenia postępowania. Co ciekawe, w tym przypadku oskarżony jest zobligowany do złożenia nie budzących wątpliwości wyjaśnień (art. 335 § 1 k.p.k.), co należy odczytywać jako *sui generis* samooskarżenie. Konstrukcja ta nie ma zastosowania w przypadku tzw. niesamoistnego wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 § 2 k.p.k.). Ta pierwotna instytucja procesowa, wpisuje się w treść dyrektywy *nemo se ipse accusare tenetur*. W doktrynie trafnie wskazano, że skoro w myśl art. 5 § 1 k.p.k. oskarżonego uważa się za niewinnego dopóki jego wina nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem, to konsekwencją tego jest brak po stronie oskarżonego obowiązku dowodzenia swej niewinności. Nie można wymagać udowodnienia czegoś, co ustawa nakazuje

⁸ Zob. B. Zając, *Przyznanie się oskarżonego do winy w procesie karnym*, Kraków 1995, s. 196.

⁹ W świetle art. 335 § 1 k.p.k. – Jeżeli oskarżony przyznaje się do winy, a w świetle jego wyjaśnień okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte, można zaniechać przeprowadzenia dalszych czynności. Jeżeli zachodzi potrzeba oceny wiarygodności złożonych wyjaśnień, czynności dowodowych dokonuje się jedynie w niezbędnym do tego zakresie. W każdym jednak wypadku, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, należy przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe, a zwłaszcza dokonać oględzin, w razie potrzeby z udziałem biegłego, przeszukania lub czynności wymienionych w art. 74 § 2 pkt 1 w stosunku do osoby podejrzanej, a także przedsięwziąć wobec niej inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu. Prokurator, zamiast z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki, uwzględniających również prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Uzgodnienie może obejmować także wydanie określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu.

domniemywać.¹⁰ Zatem z punktu widzenia art. 5 § 1 i 74 § 1 k.p.k. instytucja z art. 335 § 1 k.p.k. pozostaje w opozycji do konstytucyjnej gwarancji domniemania niewinności i ustawowego prawa oskarżonego do milczenia.

Analizując sytuację oskarżonego ewidentnie winnego zarzucanego mu czynu, nie można zapominać o instytucjach z art. 338a i 387 k.p.k. Pierwszy z nich legitymuje oskarżonego do złożenia wniosku o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego. Jest to możliwe, o ile przestępstwo jest zagrożone karą nie przekraczającą 15 lat i oskarżony złoży taki wniosek przed doręczeniem mu zawiadomienia o terminie rozprawy. Regulacja ta jest w zasadzie powieleniem uchylonego art. 474a k.p.k. (inkorporowanego w 2003 r.¹¹), z tym że ówczesna konstrukcja miała wyłącznie zastosowanie w trybach szczególnych. Po uchyleniu przepisów o postępowaniu uproszczonym (rozdział 51 k.p.k.) ustawodawca zdecydował się na przyjęcie zbliżonego rozwiązania, z wyraźnie ograniczony zakresem przedmiotowym i temporalnym. Zatem i w tym przypadku oskarżony „przerывa milczenie” i co warte podkreślenia sam występuje z wnioskiem o skazanie. Inicjatywa oskarżonego jest niczym innym jak samooskarżeniem, w dodatku z propozycją kary i innych środków represyjnych. Jeżeli prezes sądu uzna, że cele postępowania nie sprzeciwiają się rozpoznaniu sprawy na posiedzeniu i nie ma konieczności przeprowadzenia postępowania dowodowego, kieruje sprawę na posiedzenie. W tym przypadku dochodzi do mimowolnego ograniczenia zasady domniemania niewinności. Analogicznie jak w przypadku instytucji z art. 335 § 1 i 2 k.p.k. prezes sądu, opierając się na ustaleniach postępowania przygotowawczego oraz treści złożonych lub załączonych wniosków, faktycznie przesądza o winie oskarżonego, ale za jego przyzwoleniem. Oczywiście z pragmatycznego punktu widzenia takie rozwiązanie znacznie przyspiesza proces. Oskarżony ma gwarancję, że sąd postąpi zgodnie z treścią złożonego wniosku, ponieważ wykładnia art. 338a i 339 § 3a k.p.k. nie wskazuje na możliwości modyfikowania kary.¹² Nie sposób mówić w tym przypadku o domniemaniu winy oskarżonego, ponieważ sąd dysponuje materiałem dowodowym, który stanowi podstawę do uwzględnienia wniosku z art. 338a k.p.k. W przeciwnym wypadku,

¹⁰ Zob. P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego – komentarz (Tom I)*, Warszawa 2011, s. 504.

¹¹ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. Nr 17, poz. 155).

¹² Por. A. Sakowicz, M. Królikowski, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 794 i nast.

istnieje konieczność wyznaczenia rozprawy i tym samym nieuwzględnienia wniosku oskarżonego o skazanie na posiedzeniu.

Dobrowolne poddanie się karze (art. 387 k.p.k.) to instytucja, z której oskarżony może skorzystać w trakcie rozprawy, do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych na rozprawie głównej. Zakres przedmiotowy i podmiotowy stanowi powielenie art. 338a k.p.k. Osobliwością omawianej konstrukcji jest to, że sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku oskarżonego od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany (art. 387 § 3 k.p.k.) lub też od porozumienia oskarżonego z pokrzywdzonym co do sposobu naprawienia szkody (art. 387 § 3 *in fine* w zw. z art. 341 § 3 k.p.k.). W doktrynie słusznie zauważono, że przepis art. 387 § 3 k.p.k. wprowadza do procesu elementy swoistych negocjacji między oskarżonym a sądem, przypominających anglosaską instytucją *plea bargaining*.¹³ Jest to kolejny przykład przełamania dyrektywy *nemo se ipse accusare tenetur*, z wyraźnym ograniczeniem zasady domniemania niewinności. Oskarżony, któremu zależy na skazaniu opartym na porozumieniu, podejmie negocjacje z sądem lub (i) pokrzywdzonym. Postawa pasywna jest oczywiście dopuszczalna, ale niekorzystna z punktu widzenia jego interesów. Samo wystąpienie z wnioskiem o skazanie i późniejsze zaangażowanie oskarżonego, stanowi konkludentne, a może i faktyczne przyznanie się do winy. Z drugiej strony przyzwolenie sądu na dobrowolne poddanie się karze, proponowanie zmian w treści wniosku, stanowi ograniczenie zasady domniemania niewinności w granicach obowiązującego prawa.

Druga sytuacja wiąże się z oskarżonym, którego wina budzi uzasadnione wątpliwości. W orzecznictwie podnosi się, że prawo oskarżonego do milczenia oznacza, że z samego faktu milczenia nic ujemnego dla oskarżonego w procesie nie może wynikać.¹⁴ Zatem skorzystanie z *nemo se ipse accusare tenetur*, w sytuacji gdy od wszczęcia postępowania przygotowawczego są duże wątpliwości co do jego sprawstwa (np. jedyny świadek zdarzenia zmarł), nie może doprowadzić do rozstrzygnięcia sprzecznego z zasadą prawdy materialnej. W tym przypadku zasada domniemania niewinności i wyrażona w art. 5 § 2 k.p.k. zasada *in dubio pro reo* nabierają szczególnego znaczenia. W doktrynie wskazuje się na kilka funkcji zasady domniemania niewinności. Dla przedmiotowej kwestii ważna będzie funkcja gwarancyjna i ochronna. Pierwsza sprowadza się właściwie do pasywności oskarżonego (*nemo se ipse accusare tentetur*). Obowiązek

¹³ Zob. D. Świecki, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I*, Warszawa 2015, s. 1305.

¹⁴ Zob. wyrok SA w Krakowie z 19 września 2002 r., (II Aka 191/02), KZS 2002, z. 11, poz. 12; wyrok SA w Krakowie z 25 kwietnia 2001 r. (II Aka 674/01), KZS 2001, z. 6, poz. 25.

udowodnienia winy spoczywa przecież na tym kto twierdzi (oskarżycielu), a nie na tym kto zaprzecza lub milczy (oskarżony). Druga funkcja (ważniejsza dla omawianego problemu) „wyłącza możliwość wydania wyroku skazującego lub warunkowo umarzającego postępowanie na podstawie niedostatecznych dowodów, jak również na podstawie jednostronnej oceny materiału dowodowego”.¹⁵ Należy również pamiętać, że obowiązywanie zasady domniemania niewinności rozciąga się na całe postępowanie odwoławcze. Zatem w razie istotnych błędów postępowania pierwszoinstancyjnego, sąd *ad quem* podejmie decyzję procesową w duchu zasad: prawdy materialnej i domniemania niewinności. Wątpliwości co do winy oskarżonego są przeszkodą do wydania wyroku nakazowego na posiedzeniu (art. 500 § 3 k.p.k.), nie sposób również w tym przypadku orzekać w postępowaniu przyspieszonym (art. 517b § 1 k.p.k.). Jak już wcześniej wspomniano, wątpliwości co do winy oskarżonego będą przeszkodą do skorzystania z tzw. instytucji konsensualnych. Najważniejsza jednak wydaje się reguła *in dubio pro reo* – nie dające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego (art. 5 § 2 k.p.k.). Zdaniem A. Murzynowskiego reguła ta polega na obowiązku tłumaczenia wszelkich niewyjaśnionych i niemożliwych do wytłumaczenia wątpliwości na korzyść oskarżonego.¹⁶ Norma ta ma duże znaczenie w przypadku skorzystania przez oskarżonego z prawa do milczenia, gdy w dodatku nie ustanowił obrońcy lub ten nie broni go należycie. Sąd Najwyższy słusznie podkreślił, że obraza art. 5 § 2 k.p.k., a więc naruszenia zasady *in dubio pro reo* jest możliwe tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy orzekający w sprawie sąd rzeczywiście powziął wątpliwości co do treści ustaleń faktycznych lub wykładni prawa i wobec niemożności ich usunięcia rozstrzygnął je na niekorzyść oskarżonego.¹⁷ W literaturze podkreśla się, że wątpliwości muszą być powzięte przez sąd orzekający, a nie wysuwane przez stronę.¹⁸ Zatem oskarżony „milczący”, który zdaje się na prawdziwe ustalenia faktyczne sądu karnego jest chroniony m.in. dzięki normie *in dubio pro reo*. Z drugiej strony, tam gdzie występują wątpliwości natury faktycznej a nawet prawnej, można to wykorzystać dla celów obrony. Nie wydaje się, aby mógł ją skutecznie przeprowadzić sam oskarżony, który często zwyczajnie nie wie, że pewne okoliczności przemawiają na jego korzyść. Wreszcie nie będzie ich w stanie podnieść w środku odwoławczym, jeżeli (co

¹⁵ P. Kruszyński, Sz. Pawelec, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego. Tom III. Cz. 2* (red. nac. P. Homański), Warszawa 2014, s.1579.

¹⁶ Por. A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1976, s. 285.

¹⁷ Wyrok SN z 11 października 2002 r. (V KKN 251/01), Prok. i Pr. – wkł. 2003, nr 11, poz. 5.

¹⁸ Zob. M. Kurowski, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I*, Warszawa 2015, s. 53.

może się zdarzyć) nie wzięto ich pod uwagę przy wyrokowaniu w pierwszej instancji. „Dla oceny, czy nie został naruszony zakaz *in dubio pro reo* nie są bowiem miarodajne tego rodzaju wątpliwości zgłaszane przez stronę, ale jedynie to czy orzekający w sprawie sąd rzeczywiście powziął wątpliwości co do treści ustaleń faktycznych lub wykładni prawa i wobec braku możliwości ich usunięcia rozstrzygnął je na niekorzyść oskarżonego, względnie to, czy w świetle realiów konkretnej sprawy wątpliwości takie powinien był powziąć. W przypadku zatem, gdy pewne ustalenie faktyczne zależne jest od dania wiary tej lub innej grupie dowodów, czy też nawet choćby tylko jednemu dowodowi, nie można mówić o naruszeniu zasady *in dubio pro reo*”.¹⁹ Wobec powyższego, reguła *in dubio pro reo* nie chroni oskarżonego milczącego zawsze i bezwzględnie, ale jedynie wówczas gdy sąd pierwszej instancji ma (lub powinien powziąć) wątpliwości, które należy rozstrzygnąć na korzyść oskarżonego.

Trzecia sytuacja, dotyczy oskarżonego niesłusznie oskarżonego lub skazanego. Teoretycznie oskarżenie lub skazanie *sine causa* nie powinno mieć miejsca. Praktyka pokazuje, że w nielicznych przypadkach zdarzają się tego typu błędy wymiaru sprawiedliwości. Ustawodawca w zasadzie nie chroni oskarżonego przed wadliwym (niesłusznym) oskarżeniem. Oskarżyciel może przecież oprzeć zarzut oskarżenia na fałszywych zeznaniach lub podrobionych dokumentach. Jediną formą interakcji na niesłuszne oskarżenie jest skorzystanie z prawa do obrony i rzetelnie przeprowadzony proces, który zakończy się uniewinnieniem lub umorzeniem postępowania. Skorzystanie w tym przypadku z zasady *nemo se ipse accusare tenetur* jest oczywiście dopuszczalne, ale także ryzykowne. Bez dowodów odciążających sąd może powziąć błędne przekonanie, oparte na wadliwym materiale dowodowym strony oskarżycielskiej. Odmienne rzecz się ma z niesłusznym skazaniem. Już przepisy art. 41 ust. 5 i 77 ust. 1 Konstytucji RP²⁰ gwarantują prawo do odszkodowania za niesłuszne skazanie. Na poziomie k.p.k. uregulowano w rozdziale 58 przesłanki i tryb dochodzenia odszkodowania za niesłuszne skazanie. Na tym etapie postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia nie ma *zastosowania nemo se ipse accusare tenetur*, ponieważ postępowania karne jest już prawomocnie zakończone. Ustawodawca wprowadził w art. 552 § 1 k.p.k. nazywa wnioskodawcę „oskarżonym”, ale tak naprawdę to uprawnienie realizuje niesłusznie skazany. Ubiegający się o odszkodowanie za niesłuszne skazanie nie może milczeć, musi przecież udowodnić, że został

¹⁹ Wyrok SN z 10 stycznia 2007 r. (V KKN 242/06), R- OSNKW 2007, poz. 117.

²⁰ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

niesłusznie skazany, w terminie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia (art. 555 k.p.k.).²¹

IV. *Nemo se ipse accusare tenetur* a zasada prawdy materialnej

Profesor S. Waltoś twierdzi, że z zasady prawdy materialnej wynikają dwie dalsze bardziej szczegółowe dyrektywy. Pierwsza obliuguje organy procesowe do podejmowania wszelkich starań, aby ich ustalenia faktyczne były zgodne z prawdą. Druga, zobowiązuje organ sprawujący kontrolę judykacyjną do sprawdzenia, czy organ który wydał zaskarżone orzeczenie, poczynił prawdziwe ustalenia faktyczne.²² W kontekście zasady *nemo se ipse accusare tenetur*, zasada prawdy materialnej nabiera szczególnego znaczenia z punktu widzenia ochrony interesów oskarżonego, w szczególności, gdy korzysta z prawa do nieobecności w sądowym postępowaniu rozpoznawczym. Obecna regulacja art. 374 § 1 k.p.k. to nic innego jak *nemo se ipse accusare tenetur* w bardzo szerokim ujęciu. Oskarżony rezygnujący z prawa do udziału w procesie, który w dodatku nie korzysta z pomocy obrońcy, wyraża konkludentne i milczące przyzwolenie, aby proces przeciwko niemu był niekontrydiktoryjny, zaoczny, oderwany od jego oczekiwań. W perspektywie obowiązywania zasady prawdy materialnej, postawa rezygnacji z obrony, jawi się jako wyraz głębokiego zaufania do orzekających. Tak rozumiana zasada prawdy materialnej w powiązaniu z dyrektywą *nemo se ipse accusare tenetur* ma charakter silnie gwarancyjny. Jeszcze pod rządami k.p.k. z 1969 r. A. Murzynowski pisał – „Ustalenie prawdy jest jednak najbardziej bezpośrednim i podstawowym celem każdego procesu karnego (tj. także tego, w którym oskarżony okazuje się niewinnym i nie może podlegać żadnym konsekwencjom karnym), ponieważ tylko na jej podstawie można opierać wszelkie akty wymiaru sprawiedliwości”²³

Bierna postawa oskarżonego nie może stać się przyczynkiem ustaleń sprzecznych z prawdą. Występują i takie przypadki, że nawet przy zaangażowaniu oskarżonego i jego obrońcy nie da się dogłębnie wyjaśnić sprawy z powodu nierzetelności orzekających, braków dowodowych, niesumienności biegłych

²¹ Szerzej na ten temat m.in. B. Dobosiewicz, [w:] K. Dudka (red.), *Postępowania szczególne i odrębne w procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 113 i nast.; W. Jasiński [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1294 i nast.

²² S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 225-226.

²³ A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1976, s. 132-133.

i innych uczestników procesu.²⁴ Remedium na wadliwe rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji będzie uruchomienie kontroli instancyjnej, zależnej od aktywności stron postępowania. Milczenie i pasywność oskarżonego nie jest tutaj wskazana, należy ją wówczas traktować jako godzenie się na niesprawiedliwy wyrok. Należy pamiętać, że adresatami normy z art. 2 § 2 k.p.k. (*Podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne*) są organy procesowe i na nich ciąży ustalenie prawdy i osiągnięcie tzw. sprawiedliwości proceduralnej. „Dopiero gdy standardy sprawiedliwości proceduralnej zostaną naruszone do takiego stopnia, że w żadnym cywilizowanym państwie respektującym fundamentalne prawa człowieka nie da się przejść nad nimi do porządku dziennego, prawdziwość ustaleń musi ustąpić powinności respektowania prawidłowości dochodzenia do prawdy”.²⁵ Krótko mówiąc, milcząca postawa oskarżonego, a nawet jego dozwolona nieobecność w stadium rozpoznawczym nie mogą być usprawiedliwieniem wyroku opartego na ustaleniach innych niż zgodne z rzeczywistością. Należy przy tym zaznaczyć, że kierujący się tą zasadą nie są zobligowani do poszukiwania dowodów na niewinność oskarżonego. Nie są zwolnieni z respektowania zasady domniemania niewinności i tym samym *in dubio pro reo*. W granicach niezawisłości sędziowskiej są zobligowani do ustalenia jak było naprawdę, wykorzystując w tym celu dopuszczalne środki prawne, niezależnie od nadmiernej aktywności lub pasywności stron postępowania.

Podsumowanie

Podjęta próba oceny sytuacji oskarżonego, w kontekście zasady *nemo se ipse accusare tenetur* prowadzi do następujących wniosków. Po pierwsze, milcząca postawa oskarżonego nie może być podstawą ustaleń procesowych sprzecznych z prawdą. Nawet wówczas, gdy oskarżony godzi się na skazanie bez rozprawy lub dobrowolnie poddanie się karze, sąd ma obowiązek zbadać, czy rozstrzygnięcie oparte na porozumieniu wynika z prawdziwych ustaleń faktycznych. Po drugie, tytułowa zasada ma silny związek z zasadami: domniemania niewinności i *in dubio pro reo*. Trudno to zrozumieć w sytuacji tymczasowego aresztowania podejrzanego lub odmowy ustanowienia obrońcy z urzędu, gdy ewidentnie jest ona potrzebna. Niemniej jednak te dwie kompatybilne zasady są ważnym elementem

²⁴ Podobnie S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 228.

²⁵ S. Waltoś, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego. Tom III. Cz. 1* (red. nacz. P. Homański), Warszawa 2014, s. 282.

ochrony praw oskarżonego, aż do momentu prawomocności orzeczenia. Po trzeciej, milczenie oskarżonego nie oznacza zgody na niesprawiedliwość proceduralną. Strona bierna oczekuje szacunku, niezawisłej postawy orzekających, wyroku opartego na prawdziwych ustaleniach faktycznych. Doniesienia medialne pokazują, że część oskarżonych wierzy w rzetelność, efektywność i słuszność wymiaru sprawiedliwości. Przedstawione pokrótce zasady i normy dają ku temu podstawę. Należy zawsze pamiętać, że bez oskarżonego nie ma procesu karnego, zaś bez prawdziwych ustaleń faktycznych – sprawiedliwego wyroku.

Bibliografia

Akty prawne:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 ze zm.), dalej jako k.p.k. z 1969 r.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.), dalej jako k.p.k.

Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. Nr 17, poz. 155).

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247).

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437).

Literatura:

Dobosiewicz B., [w:] K. Dudka (red.), *Postępowania szczególne i odrębne w procesie karnym*, Warszawa 2012,

Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005,

Hofmański P. (red.), *Kodeks postępowania karnego – komentarz (Tom I)*, Warszawa 2011,

Jasiński W. [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2015,

Kruszyński P., Pawelec Sz., [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego. Tom III. Cz. 2* (red. nacz. P. Hofmański), Warszawa 2014,

Kurowski M., [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I*, Warszawa 2015,

- Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1976,
- Sakowicz A., Królikowski M., [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016,
- Sobolewski Z., *Samooskarżenie w świetle prawa karnego (nemo se ipse accusare tenetur)*, Warszawa 1982,
- Świecki D., [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I*, Warszawa 2015,
- Waltoś S., *Domniemanie niewinności w świecie mediów*, [w:] I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana prof. E. Skrętowiczowi*, Lublin 2007,
- Waltoś S., [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego. Tom III. Cz. 1* (red. nacz. P. Homański), Warszawa 2014,
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016,
- Zajac B., *Przyznanie się oskarżonego do winy w procesie karnym*, Kraków 1995.

Orzecznictwo:

- Wyrok SN z 11 października 2002 r. (V KKN 251/01), Prok. i Pr. – wkł. 2003, nr 11, poz. 5,
- Wyrok SN z 10 stycznia 2007 r. (V KKN 242/06), R- OSNKW 2007, poz. 117,
- Wyrok SA w Krakowie z 25 kwietnia 2001 r. (II AKa 674/01), KZS 2001, z. 6, poz. 25,
- Wyrok SA w Krakowie z 19 września 2002 r., (II Aka 191/02), KZS 2002, z. 11, poz. 12.

Streszczenie

Autor przedstawił problematykę zasady *nemo se ipse accusare tenetur* w kontekście obecnej sytuacji oskarżonego. Nie sposób przedstawić wszystkich problemów omawianego zagadnienia w artykule naukowym, stąd ograniczono się do najważniejszych. Sytuacja oskarżonego zależy od wielu czynników, również w trybach konsensualnych. Autor zwrócił uwagę na milczącą postawę oskarżonego w perspektywie obowiązywania zasad: prawdy materialnej, domniemanie niewinności i *in dubio pro reo*. Ukazano korzyści płynące z tych bezwzględnie respektowania zasad oraz ryzyko wynikające z biernej postawy oskarżonego lub jego nieobecności w procesie.

SŁOWA KLUCZOWE: Oskarżony, milczenie, proces karny, domniemanie niewinności, sąd, zasady.

Summary

The author presented problems of the principle *nemo se ipse accusare tenetur* (English: *no one is obliged to accuse himself*) in the context of the current situation of the accused. It is impossible to present all the problems of the discussed issue in a scientific article,

therefore they were limited to the most important ones. The accused's situation depends on a number of factors, including consensual procedures. The author drew attention to the silent attitude of the accused in the perspective of applicable principles: objective truth, presumption of innocence and *in dubio pro reo* (English: *defendant may not be convicted by the court when doubts about his or her guilt remain*). Benefits of this strict respect to the principles and the risk resulting from the passive attitude of the accused or his/her absence in the criminal procedure have been shown.

KEY WORDS: Accused, silence, criminal procedure, presumption of innocence, court, principles.

Autor

Damian Gil – dr., adiunkt w Instytucie Prawa Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, wykładowca WSEPiNM w Kielcach, członek Towarzystwa Naukowego Prawa Karnego i innych organizacji naukowych. W badaniach naukowych interesuje się: problematyką postępowania z oskarżenia prywatnego, mediacją karną, ochroną małoletnich w polskim prawie karnym, sprzeciwami, problematyką zaskarżenia decyzji procesowych, postępowaniami dyscyplinarnymi.